

Тетяна Луньова

ЖИТТЯ В МИСТЕЦТВІ

Розмова з Ольгою Курчаковою, директоркою Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка

Ольга Курчакова, директор Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка. Фото. Полтава, 2010 р.

Наша бесіда з Ольгою Курчаковою почалася з концепту любові. «Любов до мистецтва або є, або її немає», – упевнено й переконливо промовила Ольга Миколаївна. Ця коротка афористична фраза, у якій утілена принципова позиція, глибоке особисте переконання, майстерність чіткого формулювання думки, дуже добре характеризує Ольгу Миколаївну Курчакову – директорку Полтавського художнього музею (Галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка, члена Національної спілки художників України, заслуженого працівника культури України, лауреатку щорічної міської премії імені Миколи Ярошенка та Полтавської обласної премії імені Леоніда Бразова.

Розмова відбувалася в робочому кабінеті Ольги Миколаївни, одну з довгих стін якого всуціль укри-

вають грамоти, відзнаки, подяки органів місцевого самоврядування різних рівнів, Верховної Ради України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури і туризму України, Президії Українського фонду культури, посольств Індії, Польщі, Швеції, Японії. Найперше я попросила Ольгу Миколаївну розказати про своє професійне становлення.

Замолоду я не збиралася поєднувати своє життя з мистецтвом, – ділиться Ольга Миколаївна. – У шкільні роки мені дуже подобалася історія, і я думала, що стану вчителькою в школі. Отож мріяла вступити на історичний факультет Полтавського педагогічного інституту. Однак за компанію з подругою подала документи не на історичний, а на філологічний. Мені не вистачило 0,5 бала, щоб стати студенткою. Тоді це було страшною трагедією для мене, адже я завжди намагалася бути першою.

Однак гірка невдача не зупинила молоду, наполегливу дівчину. Ольга Курчакова пішла працювати у свою рідну школу – Полтавську школу № 3. З неймовірною теплотою і глибокою вдячністю вона згадує тодішнього директора школи Івана Дяченка.

Саме Іван Іванович дав мені пунівку в життя, саме він націлив мене на важливі життєві кроки, –

Зі студентами з Нігерії. Відкриття Міжнародної виставки-конкурсу «Карлюка». Фото. Полтавський художній музей імені Миколи Ярошенка, 2008 р.

Відкриття виставки творів членів Полтавської організації НСХУ.
 Фото. Велика виставкова зала музею, 2000 р.
 Зліва направо: **Є. В. Пупря, І. Я. Новобранець, Ю. О. Самоїленко, О. М. Курчакова**

продовжує оповідь Ольга Миколаївна. – Невдовзі, у 20 років, я вийшла заміж. У 21 народила дитину. Я добре усвідомлювала, що за таких обставин не зможу навчатися на стаціонарі, але свою мрію про історичний факультет не полишала, тому вступила на заочне відділення Полтавського педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. Успішно завершивши навчання, здобула фах учителя історії та суспільствознавства. Учителювала в школі, отримала пропозицію роботи в комсомолі, а згодом, 1986 року, перейшла працювати до історико-культурного заповідника «Поле Полтавської битви». Під час роботи в цьому закладі я познайомила практично з усіма художниками Полтави, зокрема з Віктором Миколайовичем Батурі-

Передача Полтавському художньому музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка колекції творів Михайла Коргуна під час відкриття Всеукраїнської художньої виставки, присвяченої 100-річчю відкриття пам'ятника І. П. Котляревському та відкриття першої всеукраїнської художньої виставки в Полтаві.

Фото. Полтава, 2003 р.
 Сидять: **полтавський очільник А. Т. Кукоба й мистецтвознавець, голова Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон О. К. Федорук.**

Стоять: **Л. М. Новохатько, А. О. Бойко, О. М. Курчакова**

Зустріч із Вірою Роїк. Фото. Полтава, 2008 р.
 Сидять: **О. М. Курчакова й вишивальниця, Герой України В. С. Роїк.**
 Стоять: **В. М. Роїк, Ю. О. Самоїленко**

ним, Анатолієм Терентійовичем Щербаком, Анатолієм Євгеновичем Чернощокочим, Миколою Васильовичем Підгорним, Євгеном Васильовичем Пупрею. Саме знайомство з унікальними й високопрофесійними художниками Віктором Миколайовичем Батуріним й Анатолієм Терентійовичем Щербаком, які оформили експозицію музею Полтавської битви, спричинило переворот у моїй свідомості. Спілкування з цими знаковими для Полтави постатями

Мистецтвознавець, академік Української академії мистецтв Б. Г. Возницький і О. М. Курчакова. Під час урочистостей з нагоди 85-ліття Б. Г. Возницького. Фото. Львів. 2011 р.

стало для мене важливим досвідом. Доленосною виявилася й зустріч із Володимиром Григоровичем Колесніковим. Повернувшись із мандрівки Японією, він подарував мені каталог своїх робіт із таким надписом: «Ольго Миколаївно, ви народжені, щоби жити в мистецтві».

Це пророцтво збулося дуже скоро. Коли 1994 року в Полтаві виникла ідея відкрити Галерею дитячої творчості імені Саші Путрі, почалися пошуки завідувача. Анатолій Тихонович Кукоба, полтавський голова, бачив на цій посаді молоду, симпатичну, енергійну жінку, яка б любила дітей і могла працювати з ними. Володимир Колесніков порадив кандидатуру Ольги Миколаївни. Оскільки на той час багато людей в місті знали професійну майстерність Ольги Миколаївни, її кандидатура була затверджена. Упродовж наступних шести років Ольга Курчакова очолювала цей творчий осередок.

З початком будівництва нового приміщення Полтавського художнього музею в житті Ольги Миколаївни розпочався новий період.

Відвідування дачі В. Г. Короленка в с. Хатки.
Фото. 2010 р. Зліва направо: С. П. Локтіонов,
А. С. Антонець, О. М. Курчакова, Є. О. Єштушенко,
С. С. Антонець

Мене направили, так би мовити, «прорабом» на новобудову, – усміхається Ольга Миколаївна. – З найперших днів і до самого відкриття нового Музею (галереї мистецтв) я працювала з групами студентів, які допомагали на будмайданчику. Мій робочий день починався о 8.00 і закінчувався о 21.00. У той період під час обідньої перерви, яка в кращому випадку тривала годину, я мріяла про те, щоб десь присісти та хоч трохи перепочити. Одного разу, вже ближче до завершення будівництва галереї, трапилася ось яка пригода. Під час перерви я пішла до сусіднього з галереєю готелю, уже зданого в експлуатацію, і попросилася трохи посидіти. Однак меблів ще не завезли, натомість у фойє лежали купами щойно вивантажені матраци, подушки та ковдри. На пропозицію посидіти

на цих тюках я одразу погодилася, адже це видавалося справжньою розкішшю. Сіла й сама незчулася, як заснула...

Ольга Курчакова була призначена директоркою Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) у серпні 2000 року. З того часу вже понад два десятиліття вона незмінна очільниця цього закладу, що став справжнім осердям культурного життя в Полтаві. «Я кожну трицинку на підлозі музею знаю, як зморшку на власному обличчі», – говорить Ольга Миколаївна, пояснюючи, що для неї праця в музеї – не просто робота, а самé життя.

Одразу з'явилося багато дуже серйозних завдань, – продовжує розповідь про становлення музею Ольга Миколаївна. – Потрібно було перевезти колекцію музею зі старого приміщення, створити колектив, визначити стратегію розвитку музею, розгорнути експозицію. Питання переміщення колекції, зокрема, було пов'язане з величезними ризиками. Для успішної реалізації цього завдання були визначені чіткі етапи. Так, найперше перевезли те, що було найціннішим в основній експозиції – роботи XV–XVI століть та класику українського живопису.

Зустріч творчої молоді Полтави з генієм сучасності І. С. Марчуком на відкритті його персональної виставки.
Фото. Полтава, 2009 р. Зліва направо: А. Б. Хохлов,
Н. К. Кочерга, І. С. Марчук, О. М. Курчакова,
С. В. Козлов

Усі картини опинилися на своїх місцях, у музеї почали проводити регулярні заходи. Оскільки із самого початку Ольга Миколаївна послідовно розвивала концепцію, згідно з якою Полтавський художній музей (галерея мистецтв) повинен був стати центром сучасного мистецтва в усім його багатоманітті (а не лише одного окремого мистецтва живопису), тут почали організовувати численні виставки, майстер-класи, поетичні й музичні вечори, книжкові презентації. Нерідко в один день бувало по кілька заходів.

Якогось із таких напружених днів до робочого кабінету Ольги Курчакової зайшов Володимир Колесніков.

– Ольо, чому ти тут сидиш? – запитав він.

– Це моє робоче місце, – відповіла подивовано Ольга Миколаївна, – і сьогодні робочий день.

Зустріч із народним художником України В. Колесніковим напередодні відкриття виставки «Україна — Португалія». Фото. Полтава, 2014 р. Зліва направо: О. М. Курчакова, В. В. Колесніков, В. Г. Колесніков

– Олю, я запитую, чому ти тут сидиш, коли в Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури йде прийом документів до вступу, ще тиждень залишився. Вступай і отримуй диплом мистецтвознавця. Ти мусиш бути професіоналом.

«Ти мусиш бути професіоналом», – ще раз повторює Ольга Миколаївна. Для неї ці слова її друга-художника стали максимом, котра визначила подальше життя.

Невдовзі закінчила з червоним дипломом Національну академію образотворчого мистецтва та архітектури і здобула фах мистецтвознавця з образотворчого мистецтва, критика. Саме завдяки її високому професіоналізму Полтавський художній музей (галерея мистецтв) зберіг найкращі традиції, закладені першим директором Полтавського художнього музею Михайлом Яковичем Рудинським, здобув довіру художників, які із задоволенням дарують йому свої твори, а ще реалізовує найпередовіші тенденції у своїй галузі та приваблює людей, які йдуть і йдуть до музею.

Відкриття виставки малюнків Саші Пуптрі в Посольстві Індії в Україні. Фото. Київ, 2012 р. Зліва направо: Є. В. Пуптря, С. М. Грицай, О. М. Курчакова

«Цей музей будувався не для того, щоб бути мертвим», – наголошує Ольга Миколаївна. Як висококваліфікований спеціаліст вона має вивірений погляд на забезпечення активного творчого буття свого закладу. До цієї концепції належить започаткований з ініціативи Ольги Миколаївни новий напрямок роботи музею – популяризація фондової колекції (так звана «відкритість фондів»). Щороку із запасників відбирають низку картин, які очищують, реставрують, одягають у нові рами, каталогізують, уводять у науковий мистецтвознавчий простір і оприлюднюють для споглядання широкою публікою. Крім того, навіть експозиція музею не має закостенілої, усталеної форми – завдяки новим проектам з'являються нові вітрини з надзвичайно цікавими експонатами.

З-поміж численних ініціатив Ольги Курчакової, спрямованих на розвиток культури України, збереження та примноження музейних цінностей, популяризацію мистецтв, варто відзначити міжнародну виставку-конкурс карикатур «Карлюка». Ольга Миколаївна – її співзасновник. На окрему увагу заслуговують зусилля директорки музею в царині видавничої діяльності закладу. За останнє десятиліття його функціонування підготовлено понад десять солідних видань, серед яких каталоги фондових виставок і художній альбом музею, визнаний одним із кращих видань 2009 р. й удостоєний диплома III ступеню в номінації «Арт-книжка» Державного комітету телебачення та радіомовлення України. Досягнення музею на чолі з Ольгою Курчаковою в плані глибо-

Ольга Курчакова. Фото. Полтава, Полтавський художній музей імені Миколи Ярошенка, 2013 р.

Відкриття виставки «Мистецтво замість гармат», присвяченої 300-річчю Полтавської битви.
Фото. Полтава. 2009 р.

Відкриття персональної виставки заслуженого художника України, кавалера ордена К. Фаберже Віктора Брикульця з нагоди його 95-літнього ювілею. Фото. Миргород, 2019 р.
О. М. Курчакова і В. М. Брикулець

Під час нашого інтерв'ю Ольга Миколаївна говорила переважно про музей та його колектив, а не про себе саму. Про кожного працівника – заступників директора, завідувачів відділів, музейних доглядачів, завгоспа, касирок, гардеробниць, охоронців – вона розповідає з великою повагою і щирим поцінуванням їхніх професійних навиків та людської і творчої унікальності. А ось як у вітальному слові з нагоди присвоєння почесного звання заслуженого працівника культури України від-

Концерт Василя Попадюка в Полтавському художньому музеї. Фото, 2012 р.
Зліва направо: **В. В. Матієшина, В. В. Попадюк, О. М. Курчакова, гості заходу**

кого вивчення, популяризації та публікації творчої спадщини художника М. О. Ярошенка високо оцінила громадськість Полтави, коли, за зверненням директорки, сесія міської ради 2008 року присвоїла музеєві ім'я Миколи Ярошенка.

гукнулися про свою начальницю музейниці: «Ольгу Миколаївну характеризують високий професіоналізм, відповідальність, чесність, справедливість і принципиовість, а також надзвичайна людяність»².

² <http://www.gallery.pl.ua/vitayemo-kurchakovu-olgu-mikola%20d1%97vnu.html>.

Намагаючись більше дізнатися суто про Ольгу Миколаївну, я поставила їй низку питань у формі бліцу.

– **Ваш улюблений художній стиль?**

– Модерн, оскільки він живий, вишуканий, загадковий, сповнений символізму й естетизму. Можливо, саме модерн найбільш довершений з усіх створених художніх стилів.

– **Ваша улюблена будівля в Полтаві?**

– Передусім Краєзнавчий музей. Також я дуже люблю будинок Бахмутського – це загадковий дім: коли дивишся на фасад, здається, що будинок невеликий, проте насправді він великий, двоповерховий... Безумовно, я дуже люблю дім Художнього музею (галереї мистецтв). Також мене приваблюють будівля по вулиці Пушкіна у стилі готики, будівля аграрної академії... Узагалі, мені до вподоби архітектура XIX – початку XX сто-

рамках усієї України, то також я люблю Національний художній музей України, Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Київський національний музей російського мистецтва та Мистецький арсенал. Національний художній музей України мені надзвичайно близький за колекцією, експозицією – я дуже комфортно почувалася в ньому. У Мистецькому арсеналі мені подобається все: колекція, інтер'єр, сам мистецький простір.

– **Чи є у Вас особливі спогади, пов'язані з відвідуванням музеїв інших країн?**

– Так. Це відвідування Галереї Боргезе в Римі, куди практично неможливо потрапити туристам з України, бо це дуже дорогий музей, до того ж він приймає щодня обмежену кількість відвідувачів, тому квитки можна придбати лише заздалегідь. Під час перебування в Римі ми запитали жінку-екскурсовода, що вона порадила б переглянути справді унікальне. Та за-

О. М. Курчакова з учасниками перформенсу. На презентації спільного з Національним художнім музеєм України виставкового проєкту, присвяченого 130-річчю від дня народження І. Г. Мясоедова.

Фото. Полтава. 2011 р.

ліття, оскільки вона дуже різнолика, я ж не люблю стандарт, мене радує все, що має власне обличчя.

– **Чи є серед полтавських архітектурних пам'яток будівлі, які викликають негативні почуття?**

– Я не люблю будівлю СБУ – вона видається агресивною.

– **Чи є у Вас улюблений музей?**

– Звичайно. Це – Полтавський художній музей (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка. Якщо говорити в

думалася і сказала: «Галерею Боргезе». Ця ж пані дала слушну пораду поїхати за квитками рано-вранці і придбати їх на середину дня, коли туристи з інших країн споживатимуть ланч. Ми так і зробили й того ж дня змогли побачити шедеври, які зберігаються в галереї.

– **Коли Ви перебуваєте в якомусь художньому музеї, на що найбільше звертаєте увагу?**

– На все. Яка концепція експозиції, як розміщені картини, як зроблені експлікації, як забезпечено освітлення, наскільки чисто в залах...

О. М. Курчакова. Під час проведення урочистої академії «100 років служіння мистецтву» з нагоди святкування 100-річчя від дня відкриття Полтавського художнього музею імені Миколи Ярошенка. Фото. Полтава, 2019 р.

– Чи важливо побачити саме оригінал картини, а чи достатньо репродукцій, фотографій в Інтернеті?

– Однозначно, бачити оригінал – обов'язково. Тут, звісно, варто зауважити, що бачення звичайної людини та фахівця відрізняються. Фахівцеві лише можливість споглянути оригінал дає справжнє бачення майстерності художника, без чого неможливе справжнє розуміння цього митця.

– Чи були у Вашому житті особливі зустрічі з картиною-оригіналом?

– Зустріч із кожним оригіналом – особлива, вона – як перша любов. Я розповім про дуже важливу для мене зустріч. До ювілею Миколи Ярошенка ми готували виставку. Роботи митця були у старих, некрасивих рамах та стендах, у яких експонувалися ще в приміщенні колишнього музею. Тож вирішили одягнути їх у нові рами. До початку роботи над цією експозицією моє ставлення до Ярошенка визначалося почуттям обов'язку: я вирішила, що мушу любити цього митця, оскільки він наш земляк і саме завдяки йому Полтава має художній музей; але я не вважала його по-справжньому видатним. І ось розбираємо старий, заплений стенд: я беру в руки етюд живописця – і тут Художник відкривається мені! Я бачу, що Ярошенко – справді великий талант, його етюд показує те, про що думав майстер, куди йшов, як у нього народжувався образ!..

– За яким принципом Ви добираєте працівників музею?

– Професіоналізм – перший і головний критерій. Художній музей – це особливий заклад, отож тут мають працювати інтелігентні люди. Суттєво, щоб людина була окриленою – мала потенціал для творчого польоту і професійного злету. Також я звертаю велику увагу на те, щоб людина була доброзичливою. І це, дуже важливо, щоб людям, які працюють у художньому музеї, був притаманний добре розвинений естетичний смак, тонке бачення прекрасного.

– Чи легко знайти кандидатури, які б відповідали таким критеріям?

– Добір кадрів – дуже серйозне питання. Інколи я шукаю людину на вакантну посаду кілька років. У цій справі не можна поспішати, тому що музей – мов унікальна родина, тут залишаються ті, хто справді любить свою справу, хто востає в неї корінням. У музеї кожен повинен стовідсотково довіряти іншому, адже маленькому колективі доручено зберігати державну власність, культурний спадок народу. Наші відвідувачі часто із подивом кажуть: «Як у вас тут тихо». Це особлива тиша, за нею стоїть дуже багато щоденної праці.

– Коли Ви ухвалюєте рішення про необхідність звільнення людини?

– Якщо в когось щось не виходить, я завжди хочу дати другий шанс, допомогти працівникові, створити сприятливі умови. Проте коли бачу, що

робота в музеї – не для цієї людини, що вона не сприймає ритму музею, не вникає в його проблеми, не може полюбити музей, тоді я розумію, що ця людина не приживеться в нашому колективі.

Ось так ми знову вийшли на тему любові. З великою любов'ю до свого музею і тих митців, чия творчість у ньому представлена, Ольга Миколаївна розповіла кілька незвичайних історій, які трапилися в музеї.

Музейні історії від Ольги Курчакової

Історія перша. «Жарт Миколи Гоголя»

Десять років тому ми готувалися відкривати виставку «Карлюка», присвячену Миколі Гоголю. Як завжди, експозиція була розміщена у Великій виставковій залі (у цьому приміщенні немає вікон). Настало 1 квітня – день народження Гоголя, день відкриття виставки. Дійство от-от мало початися, і раптом у залі погасло світло. У всіх будинках на вулиці, у приміщеннях поруч і навпроти світло горіло, а в нас погасло. Працівники музею не роззубилися. Дуже швидко звідкись принесли свічки і кожному, хто заходив до музею, давали свічку. І ось час розпочинати відкриття, я підходжу до мікрофона і, збувши, що він теж відключений, за звичкою говорю прямо в мікрофон «Доброго дня!», і саме в цю мить він починає працювати – у залі знову вмикається світло!..

Історія друга. «Портрет Миколи Ярошенка»

Коли після переїзду до нового приміщення наново створювалася експозиція, працівники старого музею

нерідко затято сперечалися. Одна з гарячих дискусій розгорнулася довкола портрета Миколи Ярошенка роботи Михайла Нестерова: у старій експозиції портрет був розміщений під стелею, а в новій – на рівні очей глядача. Зваживши на наполягання колег, я вирішила на кілька днів підняти портрет на попередню висоту і ще поміркувати про його розміщення. Увечері в новій залі портрет Ярошенка підтягнули вгору. Коли ми зайшли до зали вранці, то побачили, що вночі портрет сповз на нитках. Я підійшла до нього ближче – і зустрілася з очима Ярошенка! Погляд художника пронизав мене. Ураз я осягнула весь біль, що мучив цю велику людину.

...тепер портрет експонується на рівні очей глядача.

Історія третя. «Містична з'ява Григорія Мясоедова»

Якось телекомпанія хотіла записати матеріал про Григорія Мясоедова. Інтерв'ю відбувалося в залі художника. Час був пізній – вечір після робочого дня. На вулиці стихав шум, густішали сутінки. І раптом у залі неначе пішов шелест по стінах...

Розмова з Ольгою Курчаковою була схожа на чудовний гобелен, зітканий з особистого й суспільного, глибоко інтимного й теоретично узагальненого, зі слів її власних і цитат митців.

«Можна закохатися з одного погляду і розлюбити з одного слова», – процитувала Ольга Миколаївна її улюбленого Антона Чехова. В Ольгу Миколаївну Курчакову легко закохатися з першого погляду і її не можна не полюбити з першого слова.

ПЕРЕМОЖЦІ XIII ЩОРІЧНОГО КОНКУРСУ «КРАЩА КНИГА ПОЛТАВЩИНИ» ГРАН-ПРІ – 2019

Портретний живопис XVIII–XX століття. Каталог виставки / упорядники О. М. Курчакова, С. І. Бочарова. Полтава: ФОП Говоров С. В., 2019.

Каталог присвячено 100-річчю від дня заснування Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка. Уперше заклад було відкрито 27 квітня 1919 року під назвою Картинної галереї.

У каталозі вміщені репродукції експонатів з експозиції виставки із фондової збірки музею, яка проходила з 4 грудня 2015 р. по 14 лютого 2016 р. Кожен опублікований портрет містить розширену інформацію про авторство й історію побутування твору.

Для широкого кола шанувальників мистецтва.